

„Ljudska“ ali „narodna“ šola

Domači listi mi pripovedujejo, da je to vprašanje zdaj pri nas aktualno. Da je dan ukaz, da je šola samo »ljudska«, ne pa »narodna«. In da se politične »partije« kregajo o tem, ali naj bo »ljudska« ali »narodna«. Meni, ki živim »izven sredine«, se zdi vse to celo nekam smešno. In povem, zakaj.

Ko sem začel v Ljubljani hoditi v šolo, sem hodil v »ljudsko« šolo. Kot učitelj pa sem služboval samo na bivšem Štajerskem in sem bil zmeraj v »narodni« šoli. Jezikoslovec nisem, »pravopisov« ne morem izdajati, pač pa sem tako-le poslušal razlike v jeziku in sem se časih le kaj naučil.

Ko pa sem te dni čital prepire o »ljudski« in »narodni« šoli, sem se hotel še prepričati, kaj pravita o tem naša slovarja, Wolfow in Pleteršnikova. In sem n. pr. našel, da je pri Wolfu izraz »ljudski« identičen z izrazom »narodni«: »ljudski pevec« je »narodni pevec« ali kratko »pevec«; »ljudska igra« je »narodna igra«; »ljudska pripovedka« je »narodna pripovedka«; »ljudska šola« pa je »šola na kmetih«. Zmeraj je nemški »Volks« po slovensko »ljudski« ali pa »narodni«. Samo pri besedi »Volkshausen« ni razlike. Kogar zanima, kako se to reče po slovensko, naj pogleda v Wolfu.

Pri Pleteršniku pa beremo, da pomeni »ljudski«: »1) Menschen-, (Cig., Jan., nk.); ljudski strah, Menschenfurcht, (C.); ljudski drhal, der Pöbel, (C.); ljudsko delo, das Menschenwerk, (C.); — 2) Volks-, (Mur., Cig., Jan., nk.); ljudske učilnice (šole), Volksschulen, (Levst., Nauk, nk.); ljudski starejšina, der Volksälteste, (Ravn.); — 3) leutselig, (C.);

on je tako ljudski, (Gor.); on je preveč ljudski, zato nima nič, (Z.); (izgovarja se na Gor. »leški«); — 4) fremd; ljudsko blago; ne hodi za ljudskimi bogovi, (Dalm.); gledati po ljudskih ženah, (Dalm.); v ljudski dežel, (Dalm.); na ljudske stroške, (Cig.); posestvo je prešlo v ljudske roke, (Zv.); ljudske lase nositi, falsches Haar tragen, (Polj.). — In še pomenijo nemške sestavljence s »Volks-« po Miklošiču in Cafu »ljudstven«.

Kakor rečeno, nisem jezikoslovec in nisem poklican, da bi pisal slovenske pravopise. Ampak sem kot učitelj na Štajerskem prav dobro razumel, zakaj so bili tam že od nekdaj na šolah napisani »Narodna šola« in ne »Ljudska šola«. Zato, ker tamkaj »ljudskie« pomeni »tuje«, kar je pri nas povedal že Dalmatin in kar so označili tudi Miklošič in Caf in dr. In tako rabijo ta izraz med ljudstvom še daleč južno-zahodno od pravih »Prekove«, t. j. potomcev Panonskih Slovencev. Zato so pred vojno bile »ljudske šole« po Spodnjem Štajerskem šulferajnske »Volksschulen«. V pomenu »tuj« pa je izraz »ljudski« tudi v rabi Goricanom in Vipavcem in Kraševcem. In se je za »narod« in »narodne« krepko potegnili Ivan Cankar posebno v »Predgovoru« k »Gospo Juditi« in je napisal knjigo »Za narodni blagor«, čeprav bi v obeh primerih brez skrbi pisal »ljudski« namesto »narodni«. No, on je že vedel, zakaj je tako pisal.

Jaz pa vem, zakaj to-le pripovedujem. Zato, ker se mi po vsem tem zelo zdi, da se vračamo v čase, ko je Prešeren moral napisati svoj sonet o kaši. P. Flerč.

Slovenski javnosti

V proslavo 140 letnice Vodnikovih »Lub-lanskih Noviz« in 30 letnice organizacije slovenskih poklicnih novinarjev priredi ljubljanska sekcija Jugoslovenskega novinarskega združenja na jesenskem ljubljanskem vele-sejmu

jubilejno razstavo slovenskega novinarstva.

Razstava je zelo na široko zasnovana in zavzema štiri velike velesejmske paviljone. Pod celoten pregled nastanka in razvoja slovenskega novinarstva od najstarejših časov pa do današnjih dni, hkrati pa pokaže poleg nekdanjih načinov razširjanja vesti tudi naj-novejše izume, ki se jih poslužuje sodobna časnikarska poročevalska služba. Da bo vse to prikazano čim bolj nazorno, bodo novinarji izdajali na razstavi poseben dnevnik, urejevan, stavljen, tiskan in razpošiljan pred očmi obiskovalcev. Popoln pogled v organizacijo časopisja bo nudila jubilejna razstava slovenskega novinarstva, poleg tega pa tudi pregledno pokaže vse ogromno delo, ki je združeno z nastankom, razvojem in napredkom slovenskega novinarstva, obenem pa opozori na koristi, ki jih je narod imel in jih ima še vsi sloji od časopisja.

Razstava slovenskega novinarstva mora biti in tudi bo kulturni dogodek prve vrste!

Da pa razstava ta svoj visoki cilj doseže, prirede novinarji razstavo s sodelovanjem Društva tiskarnarjev v Sloveniji, zvezne organizacije Saveza grafičnih radnika-ca Jugosla-vije v Ljubljani, ljubljanske podružnice Udru-ženja grafičnih faktorjev Jugoslavije, časni-skih in časopisnih podjetij, Ljubljanskega ve-lesejma ter odličnih kulturnih in gospodarskih strokovnjakov.

Da bo res ves jesenski ljubljanski vele-sejem v znamenju slovenskega novinarstva, je pa potrebno tudi

Mati

Gledam jo, na postelji leži bolna in pre-mišljuje... skrivaj zbrzi solza preko velikih lic, skrivaj jo grize misel Smrti! Samo umreti ne!

Svojih oči ne premaknem od nje, od nje-nih solz. Globoko v srcu mi kljuje grenka misel, zato jo skrivaj gledam, hočem si jo vtisniti za vselej v spomin... Samo oči bo zatrisnile... mrzla bo, obraz in roke bodo iz voska... V meni je mraz... usoda priza-nesi ji!

Končano je... Bolezen, pomlad! Omah-nila je na pragu meseca maja, ki je razmak-nil življenje po vsej naravi... a meni grozi... Zdravnik v beli halji je s povešeno glavo šel mimo mene. Vztrepetal sem in planil k postelji ter zaplakal.

Mati! Mati! Rad bi še videl njene oči, slišal njen glas...

Spala je utrjeno, oči ni več zapirala, usta široko odprta, smrt se je bližala s počas-nimi koraki... Močil sem ji ustnice z vodo, popravljal zglatve, obračal jo... s solzami v očeh.

Zaspala je globoko, nismo jo več budili, saj ni spala že dolge mesece tako. Iskrice upanja...

Deseta ura zvečer, predvečer maja je... Sestra, ki ji je stregla, nas je opozorila z lah-nim gibom. Skočil sem k postelji in privil mater na svoje prsi... Njena usta so razo-dela najhujše notranje bolečine, s sunkom ramen je hotela odgnati smrt, parkrat je otožno zajela sapo in nje oči se niso več odprle...

Pred nami je ležala mrzla, lepa in bela. A mi? Brez besed... Pred našo hišo je cve-tela češnja...

sodelovanje vse slovenske javnosti

ter se zato obračamo na njo s pozivom, naj pomaga pri iskanju in zbiranju razstavnega gradiva. Trdno smo prepričani, da ta naš po-ziv ne bo zaman, saj je doslej razstavní od-bor povsod pri Slovencih, kamor koli se je obrnil, naletel na največjo pripravljenost za sodelovanje.

Živo pa se zanimajo za razstavo sloven-skega novinarstva tudi drugod po Jugoslaviji in celo v tujini. Več znanstvenikov svetovne-ga slovesa je odboru zagotovilo in deloma tudi že izkazuje svojo pomoč. Vzrok več, da tudi slovenska javnost stori svojo dolžnost!

Izreden dogodek letošnjega leta bo raz-stava slovenskega novinarstva in s sodelo-vanjem vse slovenske javnosti mora biti tudi trajnega pomena za Slovence ter močeno podnet za napredek slovenske kulture.

Zato smo kot poklicni novinarji in redni člani ljubljanske sekcije JUU z veseljem pre-vezeli častno predsedstvo razstavnega odbora ter

vabimo vso našo javnost,

da pripravljalnemu odboru pomaga pri zbira-nju sredstev in gradiva za to splošno poučno in koristno razstavo ter se že sedaj priprav-lja na obisk te velevažne narodne manifesta-cije.

Ljubljana, 1. majnika 1937.

Častno predsedstvo
razstave slovenskega novinarstva:

Dr. Anton Korošec, s. r.,
minister notranjih del.

Dr. Albert Kramer, s. r.,
minister v p.

Dr. Fran Kulovec, s. r.,
minister v p.

Težko, trdo in brez besed stopamo za krsto, krsto smo sami! Zvonovi jo kličejo in duše počivajočih v hladni zemlji. Kličejo jo tudi naše duše, a zaman. Pozdravljali smo jo zadnjič...

Okoli jame smo...

Z bratom in očetom smo sami... okoli mize brez besed. Spogledujoč se oziramo po vratih, ne vprašujemo se, koga iščemo, razu-memo se...

Sam doma! Ob steni večna lučka z njeno sliko. Ne verujem v ure duhov, a rad bi jo še enkrat videl...

Zunaj je maj in raj, cvetje in petje, a jaz sem pri njeni lučki, ki je tako topla kakor njena ljubezen! Tiho stopam med gomilami z lepimi mislimi na nekdanje čase, okrog mrak in tisti tožni večerni Ave...

Vsi sveti! Praznik ranjkih, dan solz in spominov, dan naše mame. V trepetajočih plamenčkih vidim njen obraz; ali samo za trenutek, okoli stoječi me spominjo na res-nico.

Prvi sneg, hladno je nam; kako je njej pod zemljo? Lučka brli iz kupčka snega... nje ni več, cvetje in ljubezni tudi ni več! Sneg in mraz povsod.

Novo leto! Kaj si želim? Mater? Mati, blagoslovi me iz višav in vrzi v mojo dušo prgišče sreče, one sreče, katero sva uživala skupaj...

Mati!

Vir.

Obmejno šolstvo in problem učiteljeve nezavisnosti

Ena izmed številnih pedagoških resnic je: **samostojnost**. Ne samo v vzgojnem po-slanstvu, ki mu ta resnica odpira pot v svo-bodo dela in notranje sproščenosti, temveč tudi v načinu življenja onih, ki jim je to po-slanstvo aksijom njih notranjega in vnanjega življenja. Koliko bolj prihaja ta na videz drob-čena in brezpomembna besedica do svoje ve-ljave, zlasti v življenju učitelja, ki je eksis-tenčno navezan na okolje, v katerega je po-sajen in na ljudi, med katerimi deluje, ve le oni učitelj, ki je že kdaj sam preizkusil trdo-to te resnice. In takšnih učiteljev danes ni več malo!

Ozrmo se naokoli in pretehtajmo vse borbe, ki jih v današnjih dneh, ko je treba resnici in trdemu življenju pogledati odkrito v neizprosni obraz, bijejo vaški učitelji za svojo eksistenco. Na tem mestu je bila že pred kratkim izrečena odkrita beseda o na-šem težkem gospodarskem položaju. Prav po-sebno stališče pa zavzemajo v tej dolgi vrsti zaskrbljenih vzgojiteljev za bodočnost ljudi, ki jih učijo živeti in za svojo bodočnost, naši obmejni učitelji; tisti, ki so iztrgani iz svoje narodnostne celice in češče postavljeni v kra-je, kjer ima šoloobvezna deca »narodne manj-sine« po domači vzgoji malo prilike spozna-vati naše nacionalno življenje, kar vse je pre-puščen delu učitelja samega. Pri tem mislim predvsem na šole in učitelje na severnem ro-bu naše države in še bolj na one, ki osamljeni in zapuščen delujejo med kočevsko narodno manjšino.

Poudarjam: narodno manjšino. Gospo-darsko nikakor ne! Kajti več ko dokazano dejstvo je danes, da so kočevski Nemci go-spodarsko homogeni in nezavisni, da pa so na drugi strani kočevski Slovenci v najemni-škem razmerju s kočevskimi Nemci, ki si lastijo skoro vso zemljo na tem jezikovnem otoku. Kolikšna je njih narodnostna zavest, je dokazal govor poslanca nemške narodne manjšine dr. Krafta, ki ga je imel ob priliki letošnje proračunske razprave v narodni skupščini in v katerem se je pritoževal, da je bilo kočevskim Nemcem odvzetih šest kočev-skih učiteljev in premeščenih na šole s po-polnim slovenskim jezikom.

Toda pri tej priliki nam ne gre za pre-sojo stvari, ki itak spadajo izven območja naše dejavnosti. Bolj važno se mi zdi prika-zati razmerje, ki vlada med takšno narodno manjšino in slovenskim učiteljem, ki njih de-co poučuje v državnem jeziku.

Sedanjí režim je osvojil prakso, poslati v narodnostno ogrožene postojanke mlade in nacionalno zavedne učitelje. V načelu bi ne imel ničesar proti temu, dasi bi bil ta način čuvanja naših narodnostnih interesov prikla-den za izvedbo že pred osemnajstimi leti. Gre le za to, da prikažemo naši javnosti razmerje, ki vlada češče med vzgojiteljem in ljudmi takšne »narodne manjšine«, ki slovenskega učitelja itak ne sprejme nikoli za svojega. Vsaj odkrito ne!

Učitelju, odmaknjenemu od sveta, osam-ljenemu v hriboviti kočevski vasi je naloženo, da popravi napake, ki so jih merodajni fak-torji zakrivali že takoj v početku naše na-rodnostne samobitnosti pred 18. leti. Mlad je, delaven, idealist, prežet nacionalne ljubezni do svojega rodu in jezika. Z vsem elanom se vrže v delo — in kaj kmalu trči ob nepri-like...

Znani so primeri, kako je bil takšen mlad vzgojitelj od svojih predpostavljanih prema-

lo podprt v svojem stremljenju, da znani so celo primeri, ko je moral v neenaki borbi z gospodarsko vraslimi domačini odnehati, če je hotel, da bi mu lokalni faktorji, ki jim za-kon o narodnih šolah daje pravico soodlo-čati pri obč. gospodarstvu, ne nagajali, ko je šlo za malenkostno popravilo pri šolski stav-bi, beljenje učilnic, odvzem kuriva, stanarine itd. Vse to so neprilike, ob katere kmalu trči mlad učitelj, če je v svoji borbi in delu od-krit in če neče vse storiti povšeči domači-nom...

Tu, na teh malih primerih, ki tangirajo učiteljevo življenje, se v najdrastičnejši obliki prikazuje razmerje slovenskega učitelja do narodne manjšine, ki je v svojem okolišu go-spodarsko avtohtona.

Kaj pa učitelj, ki ima družino in nima stanovanja v šoli, ampak si ga je prisiljen iskati v vasi pri zastopnikih gospodarsko ne-zavisne narodne manjšine? Ali ni v svojem delovanju vezan, če neče, da bi ga gospodar-lepega dne ne vrgel na cesto ali da bi mu sta-novanje podražil preko moči njegove plačilne zmožnosti? Ali ni prisiljen ubirati »zlato sre-do«, če hoče dobiti sredi zime kladro drva, da ne bo zmrzoval s svojo družino v slabem sta-novanju? Da, tudi takšni primeri so znani in so že vsakdanji, ko slovenski učitelj ne dobi za denar niti kuriva, niti krompirja in ostalih življenjskih potrebščin, če se ne zna ljudem prikupiti.

In ali se bo prikupil, če bo sredi narodne manjšine delal za svoj jezik in za ohranitev slovenskega življa v precepu gospodarsko ne-zavisne narodne manjšine? Eh, pridite vi, ki vam je blagor slovenskega naroda pri srcu in ki se pri zelenih mizah v družbi samih navdu-šenih Slovencev ogrevate za naše narodne ideale, pridite, pa pogledajte, kakšno pot je pri-siljen hoditi slovenski učitelj, če hoče sploh živeti!

In kako so delali Nemci v časih, ko so oni gospodarili na naših tleh? Ali ni »Süd-marka« nasilno germanizirala naš življenj? Ali ni bila trdno zvezana z društvom »Deutscher Schulvereine«? Ali nista bili obe društvi bu-dno na straži za nemške interese? Ali ni baš »Schulvereine« zidala na naši zemlji šole, na katere je postavljala najhujše priganjaje zo-per naš jezik? Ali ni bilo tujerodno učitelj-stvo teh šol eksistenčno nezavisno od našega ljudstva, ko je bilo preskrbljeno s stanova-njem v lepih šolskih stavbah, aprovizirano s potrebnim živežem in celo nagrajeno s poseb-nimi podporami za svoje »nacionalno delo-vanje«?

Vse to je bilo res. In na teh primerih naj bi se učili oni, ki jim je bodočnost našega na-roda res pri srcu in ki jim je bodočnost na-šega jezika zares sveta oporoka naših naj-večjih kulturnih velikinov. Na teh primerih naj se uče in naj slovenskemu učiteljstvu ob severu naše države in zlasti na Kočevskem oskrbe nezavisno življenje, da se bo to učiteljstvo moglo, prosto skrbti za stanovanje in drago stanarino in krpo zemlje za najnujnej-šo povrtino, posvetiti svojemu narodnostne-mu delu.

Ne samo C. M. D. v Ljubljani, vsa jugo-slovska javnost z narodnimi voditelji vred je poklicana ob dvanajsti uri priskočiti na po-moč in k čimprejnejši rešitvi problema učite-ljeve nezavisnosti v vseh onih krajih, ki so narodnostno ogroženi!

Lojze Zupanc.

Največja, najlepša izbira in skrajno nizke cene spomladanskega volnenga blaga za plašče, kostume, kompleje in obleke. Pralno blago in čudovito lepe svile. Za cenj. učiteljstvo posebne plačilne ugodnosti

A. ŽLENDER

manufaktura za dame in gospode
Ljubljana — Mestni trg 22

† Balbina Wittenbach

Po pet in tridesetletni službi, kateri je sledilo še deset let pokoja, je dne 25. aprila umrla v Vojniku ga. Balbina baronica Wittenbach, roj. Zwayer. V zadnjih letih bolj rahle-ga zdravja, se ji je stanje v zadnjem času poslabšalo tako, da je prišla končno vrsta tudi na njo in sledila odpoklicu, ki čaka nas vse.

Kadar se bo kdo spominjal vojniškega šolstva, zlasti zadnjih pet in dvajset let pred pretratom, bo moral s priznanjem in spošto-vanjem omeniti tudi go. Wittenbach, »našo gospo baronko«, ki je stala z nami zvesto in značajno ramo ob rami, da nismo klonili mo-gočni sili, ki je prežala na vse, ki so rahlega značaja in so šibke volje. Tako je tudi ime-novana gospa rešila iz tistih mračnih dob prijetno zavest, ki ji je vlivala mir in jo upra-vičeno navdajala s ponosom, da je bilo vse njeno delo v skladu s poslanstvom slovenske-ga učitelja. Vojniško učiteljsko službovanje je bilo v eni dobi specialiteta zase in bi zaslužilo posebno poglavje. Slovenski učitelj je vedel, da nima nikjer zaščite in zaslombe, in je bil navezan sam nase. Tlačilo in morilo nas je tako stanje, večalo pa ga je še hoteno nera-zumevanje strani, ki bi nam morale biti blizu. Spričo takih razmer je ga. Wittenbach v svet-lem spominu vsem onim, ki so narodno čutili in delovali.

Ga. Wittenbach je po dovršenem ljub-ljanskem učiteljišču prišla l. 1893. za učiteljico v St. Jurij ob Taboru. Tamkaj se je poročila z graščakom bar. Wittenbachom in se je od-povedala službi. Toda zveza ni bila trajna, gospa se je vrnila v šolo in je l. 1897. nasto-pila službo v Vojniku. Bila je daleč nadpov-

prečno izobrazena (obvladala je latinščino in francoščino), zlasti pa se je odlikovala s svo-jim glasbenim znanjem v petju, klavirju in orglah. Vodila je vsa leta šolsko cerkveno petje, prirejala je mladinske igre in že po pretratu je vodila izvrstno uspehi koncert v posojilniški dvorani. Preko vseh teh vrlin pa je bila njena odlika v izredni duševni in srčni plemenitosti, neizmerno oddaljeni od trivial-nih razmer takratnih in današnjih dni. Čast njenemu spominu!

Cenj. učiteljstvu nudi 50% popusta

pri nakupu nova galante-rijska in modna trgovina

CUZNAR STANE

Ljubljana, Franciškanska ulica 4

Velika izbira aktovk, denarnic in torbic

Oglejte si izložbe!

Izletniki, planinci! Še preden se podate na izlete si nabavite po znižani ceni praktične in poučne knjige: Kunaver: Na planine!, vez. 4 din, Kunaver: Kraški svet in njegovi pojavi, vez. 4 din, Kabaj: Cerkljsko jezero in okolica, vez. 10 din, Badjura: Sto izletov, vez. 20 din. — Naročila sprejema: Knjigarna »Učiteljske tiskarne«, Ljubljana.